

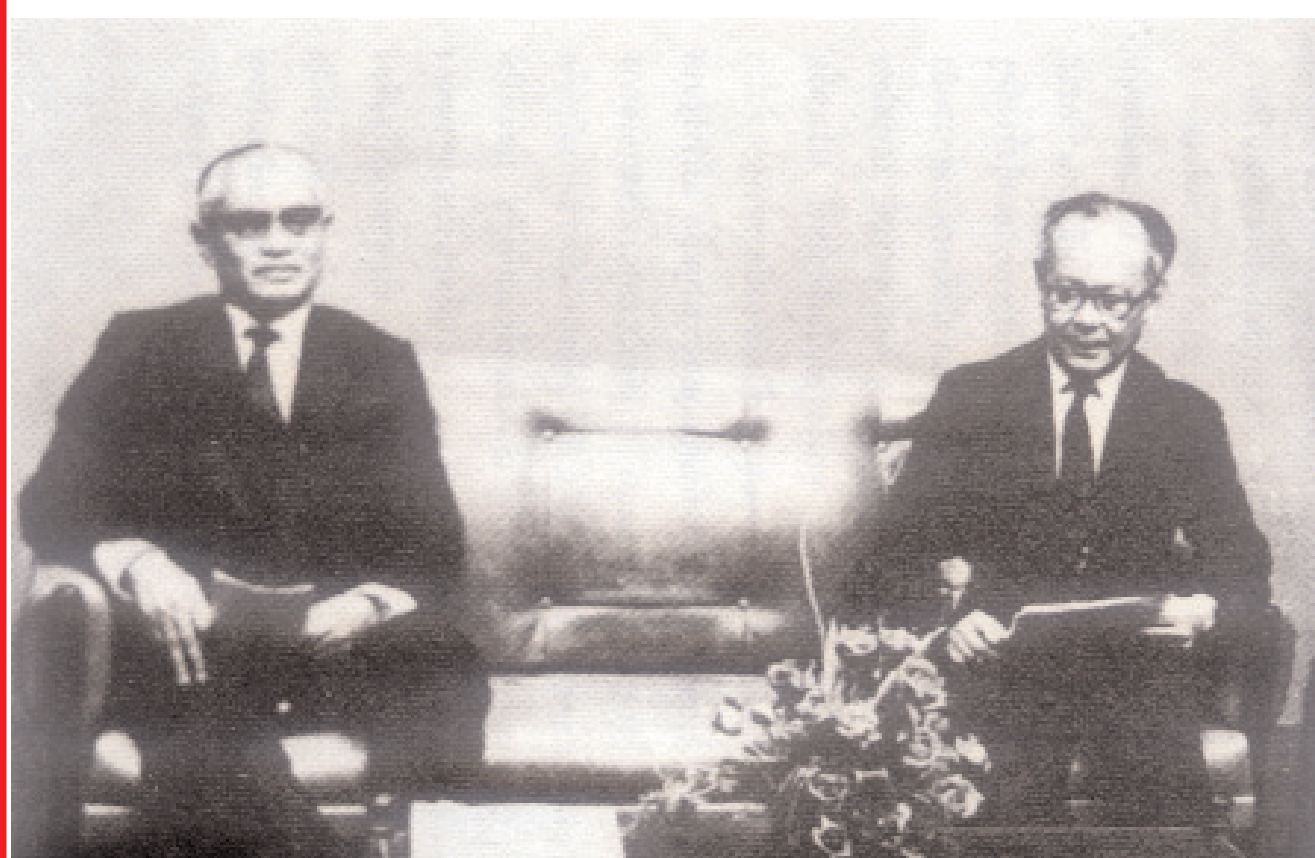

วันที่ 10 ต.ค. 2516
จำนวนของผู้ร่วมชุมนุม
เพิ่มมากขึ้นจนแน่นสนามฟุตบอล
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธรรมศาสตร์กับประชาธิปไตย

ธรรมศาสตร์กับการเมือง

การแสดงปาฐกถาของ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ณ โรงแรมราชकुมิตร 13 มิถุนายน 2518
ในวันเลือกตั้งนายกสภามคมเศรษฐศาสตร์ 2518-2519

ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

“...มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง...มีกำเนิดมาจากโรงเรียนกฎหมายซึ่งกรมหลวงราชบุรีฯ ได้ตั้งขึ้นไว้ในปี พ.ศ.2440 และในหลวงรัชกาลที่ 5 ท่านตั้งให้เป็นโรงเรียนหลวง...

ในปี พ.ศ.2454 เป็นโรงเรียนกฎหมายสังกัดกระทรวงยุติธรรม ต่อมาในปี พ.ศ.2467 รัฐบาลในขณะนั้นได้ตั้งสถานศึกษาขึ้นเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมเพื่อที่จะได้เป็นที่แหล่งผลิตเนติบัณฑิต...ปี 2477 ม.ธ.ก. จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น... ในประเทศฝรั่งเศสนั้น นอกจากจะมีมหาวิทยาลัยปารีสแล้ว ยังมีโรงเรียนที่ชื่ออยู่แห่งหนึ่ง คือ เอกอลีฟ เดอซีอัส โพลิติค คือ

Three Schools of Political Science...หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ลอกแบบ...มาตั้งชื่อโดยที่ท่านประยูรศักดิ์กับสภาพการเรียนกฎหมายภายในประเทศ คือนักเรียนกฎหมายในประเทศไทย ขณะนั้นไม่ว่าจะเรียนอะไรจะต้องเรียนวิชาธรรมศาสตร์ นิติศาสตร์...ก็เลยเอาธรรมศาสตร์ มารวมกับ Science Politic ก็เลยเป็นธรรมศาสตร์และการเมือง นี่เป็นเค้าของมหาวิทยาลัยเรา.... มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองออกมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475.... เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง กลุ่มหนึ่งคือนักเรียนกฎหมาย อีกกลุ่มหนึ่งคือพวกทหารหนุ่ม ในขั้นแรกก็กลมเกลียวกันเป็นอย่างดีเหลือเกิน...แต่ต่อมาก็ทำนองเดียวกับกระทิงแดงกับศูนย์นิสิต นักศึกษา...ถัดมาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อทหารกับพลเรือนแตกแยกกัน เสรีไทยก็เกิดขึ้น...พวกเราที่ก่อกำเนิดจาก...มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมันหนีการเมืองไม่ได้...สรุปแล้วการตัดการเมืองออกจากการเรียนวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แล้วทำไม่ได้...คติของผมคือก็คือ...สันติประชาธรรมหมายความว่าเราจำเป็นที่จะต้องมีความประชาธิปไตย เราจำเป็นจะต้องมีเสรีภาพ สมภาพภราดรภาพ หลีกเลียงไม่ได้ แต่นอกจากนั้นเราจำเป็นจะต้องมี สมารรณภาพ...เรามีศีลธรรม...วิธีการที่ดีที่สุดคือสันติวิธี...หวังว่าธรรมศาสตร์และการเมือง จะคู่กันไป และจะคู่กันด้วยสันติประชาธรรมขอบคุณ”

การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายหลังการอภิวัฒน์สยามใน พ.ศ.2475 มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2477 เพื่อจัดการศึกษาให้กับ
ราษฎร เพื่อให้รู้จักและเข้าใจในสิทธิหน้าที่ความเป็นพลเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตย และมีความรู้ในการนำไปประกอบอาชีพต่อไป
แม้ว่าต่อมาภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2490 ทำให้นายปรีดี
พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และผู้ประศาสน์การ
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.)
ต้องเดินทางออกจากประเทศไทย และรัฐบาลที่มาจาก
คณะรัฐประหารตัดคำว่า “การเมือง” ออกจากชื่อมหาวิทยาลัย,
ยกเลิกหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) โดยแยกการศึกษา
ออกเป็น 4 คณะ กับยกเลิกการรับนักศึกษาแบบตลาดวิชาหรือ
แบบมหาวิทยาลัยเปิด โดยใช้ระบบการสอบคัดเลือก

อนุสาวรีย์ 14 ตุลา ซึ่งออกแบบภายหลังเหตุการณ์ 2 ปี แต่ไม่เคยได้ก่อสร้าง

เพื่อรับนักศึกษาแทน ทำให้ช่วงระยะเวลา
หนึ่งที่ธรรมศาสตร์เปลี่ยนเข้าสู่ยุค
สายลม แสงแดด แต่ในที่สุด
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กลายเป็น
สถานที่จัดการชุมนุมนักเรียนนิสิต
นักศึกษาประชาชนหลายแสนคน
เพื่อเรียกร้องให้ประเทศไทยมี
การปกครองด้วยระบอบรัฐธรรมนูญ
อีกครั้งหนึ่ง ในเหตุการณ์วันที่
14 ตุลาคม พ.ศ.2516

นักศึกษานอนราบกับสนามฟุตบอล มีตำรวจยืนถือปืน ในวันที่ 6 ธ.ค. 2519

สวนประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์กับ การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย (Memorial Garden Thammasat and the Fight for Democracy)

เป็นการจัดแสดงสวนประติมากรรมจำนวน 8 ชิ้นที่
บริเวณหน้าหอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวคู่ขนานกันระหว่าง
ประวัติศาสตร์การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย
กับประวัติของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายหลังการปราบปรามนักศึกษาประชาชนอย่าง
รุนแรงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเหตุการณ์วันที่
6 ตุลาคม พ.ศ.2519 คนธรรมศาสตร์ยังมีบทบาท
สำคัญในการต่อสู้เพื่อให้ประชาธิปไตยไทยก้าวหน้า
ต่อไป จากยุคประชาธิปไตยครึ่งใบจนถึงเหตุการณ์
พฤษภาประชาธรรม ใน พ.ศ.2535

2

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

การอภิวัฒน์สยาม

เป็นระบอบการปกครองภายใต้กฎหมาย

การอภิวัฒน์สยามในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 คือจุดเริ่มต้น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบรัฐธรรมนูญหรือระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการอภิวัฒน์เพราะว่าอำนาจอธิปไตยซึ่งเดิมเป็นของ พระมหากษัตริย์ ได้เปลี่ยนไปเป็นอำนาจของกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือเปลี่ยนแปลงอำนาจสูงสุดจากเดิมเป็นอำนาจของตัวบุคคล ให้กลายเป็นอำนาจของกฎหมายที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

การมีรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรแสดงถึงการเป็นนิติรัฐ หรือเป็นการปกครองประเทศด้วยกฎหมาย แต่การปกครอง ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยนั้น ต้องเขียนกฎหมายให้อำนาจสูงสุด ในการปกครองประเทศต้องมาจากประชาชน เป็นของประชาชน และประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดนั้นเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม โดยเสมอภาคกันตามมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งต้องรับรองสิทธิเสรีภาพ พื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่รัฐละเมิดมิได้

ทลวงประภังษุมบรม (ปรีดี พนมยงค์)
ผู้ประศาสน์การ กับถึกโดม 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2479

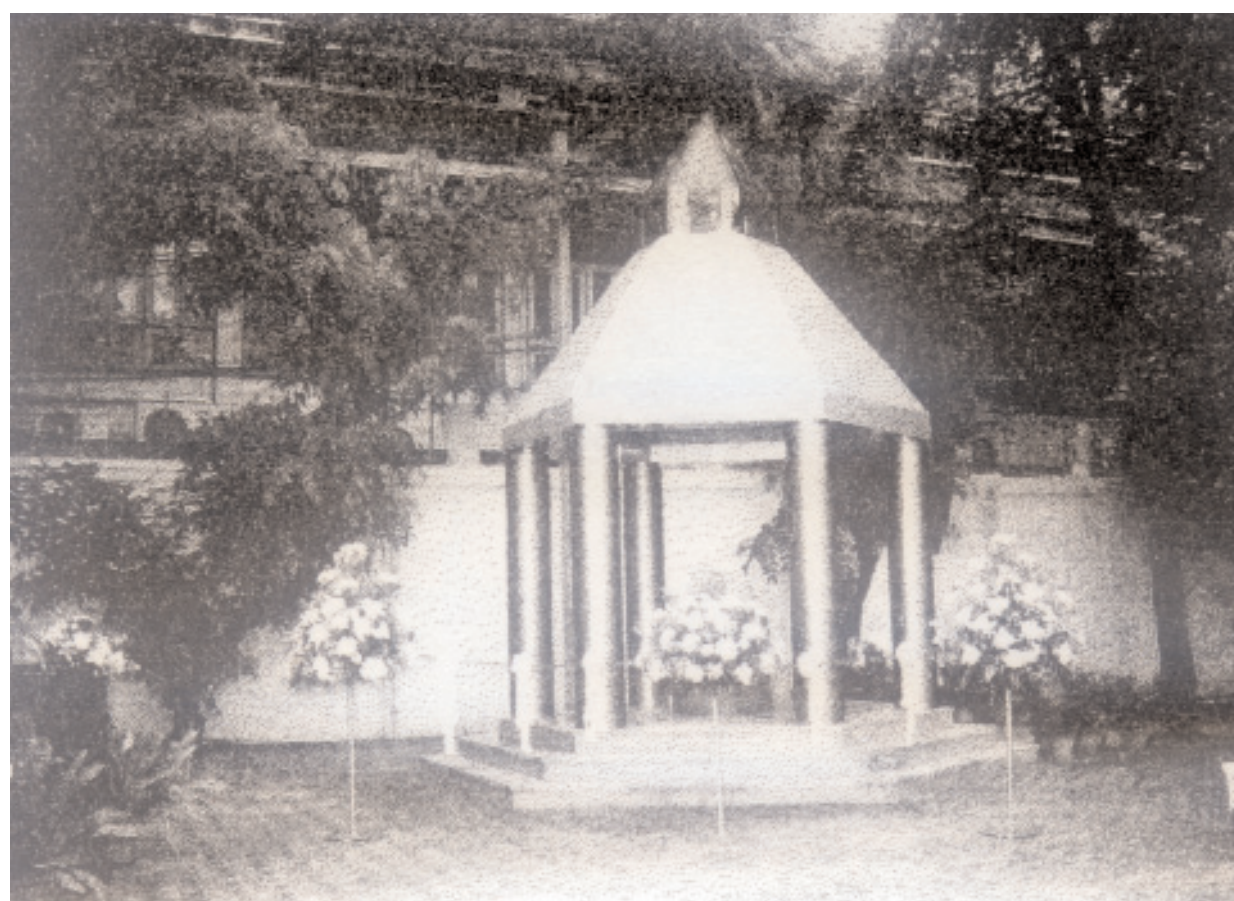
การก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ การเมือง (ม.ธ.ก.) ขึ้น จึงเป็นการจัดการศึกษา ที่เปิดกว้างให้โอกาสการเข้าศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้ธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) ทุกคนได้มี ความรู้ในเรื่องกฎหมาย การเมืองและเศรษฐกิจ ตามระบอบประชาธิปไตย และมีความรู้นำไป ประกอบอาชีพได้ เป็นพลเมืองของ ประเทศชาติต่อไป

ประติมากรรมชิ้นที่ 1

: การอภิวัฒน์ พ.ศ. 2475

จัดแสดงวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2541

จัดแสดงเป็นรูป
ศาลา 6 เหลี่ยม
เปิดโล่ง มีเสา
6 ต้นรองรับอยู่
สื่อความหมาย
ถึงหลัก 6
ประการของ

คณะราษฎร โดย
หลักข้อที่ 6 คือ “จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่กับ
ราษฎร” อันเป็นที่มาของการสถาปนามหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

3

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

ตลาดวิชา ม.ธ.ก.

ดร.ปรีดี พนมยงค์
ผู้ประศาสน์การ ม.ธ.ก. กบปรก (2477-2490)

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.) จึงเปิดกว้างรับนักศึกษาเข้าเรียนได้เป็นจำนวนมาก การเรียนการสอนเป็นลักษณะตลาดวิชาหรือมหาวิทยาลัยเปิดในปัจจุบัน โดยผู้เรียนสามารถเรียนและทำงานควบคู่กันไปได้ มีผู้ทรงคุณวุฒิมาเป็นอาจารย์พิเศษทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายในรายวิชาส่วนใหญ่ และก่อนจบการศึกษา นักศึกษาต้องฝึกหัดให้รู้จักมารยาทและผ่านการเข้าสังคมด้วย

การเรียนกันตามหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) ทำพิธีเปิดภาคการศึกษาต้น วันที่ 27 มิถุนายน เปิดภาคการศึกษาต้น วันที่ 1 กรกฎาคม-30 กันยายน ทำพิธีเปิดภาคการศึกษาปลาย วันที่ 10 ธันวาคม เปิดภาคการศึกษาปลาย วันที่ 15 ธันวาคม-15 มีนาคม หลักสูตรปริญญาตรีแบ่งเป็น 6 ภาคการศึกษา จำนวนวิชาเรียนทั้งหมด 28 วิชา เป็นวิชาเกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จำนวน 13 วิชา วิชาเกี่ยวกับกฎหมายอื่น ๆ จำนวน 12 วิชา กับวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ 2 วิชา และวิชา “ระเบียบวิธีปฏิบัติราชการของเทศบาลเมือง” อีก 1 วิชา

ดร. เกื้อ บุนนาค เลขานุการ ม.ธ.ก. กบปรก

หลักสูตรปริญญาโท เรียน 4 ภาคการศึกษา และแบ่งออกเป็น 4 สาขาวิชา คือ นิติศาสตร์, รัฐศาสตร์, เศรษฐศาสตร์, และการทูต สำหรับหลักสูตรปริญญาเอก ทั้ง 4 สาขาวิชา ต้องแต่งตำราภาษาไทย ส่งสำเนา 4 ชุดให้ประธานกรรมการ เพื่อให้หนังสือนัดสอบปากเปล่า

ประติมากรรมชิ้นที่ 2 : การก่อตั้งมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

จัดแสดงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2548

ประติมากรรมสื่อผ่าน
รูปโดมตรงกลาง นักศึกษา
ธรรมศาสตร์หญิงชาย
ชูตราซึ่งแห่งความยุติธรรม
อีกด้านหนึ่งเป็นตรา

สัญลักษณ์ธรรมจักร ฉากหลังเป็นรูปสมุดพลิกเปิดอยู่ มีข้อความที่คัดจากบางตอนที่หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) กล่าวรายงานในวันสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.)

ธรรมศาสตร์บัณฑิตรุ่นแรก จำนวน 19 คน เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2478

4

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย

การเดินสวนสนามของพลพรรคเสรีไทย เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2488 ณ จวนสวาร์ยัประธาธิบดีไทย ถนนราชดำเนิน

ขบวนการเสรีไทยกับ ม.ธ.ก.

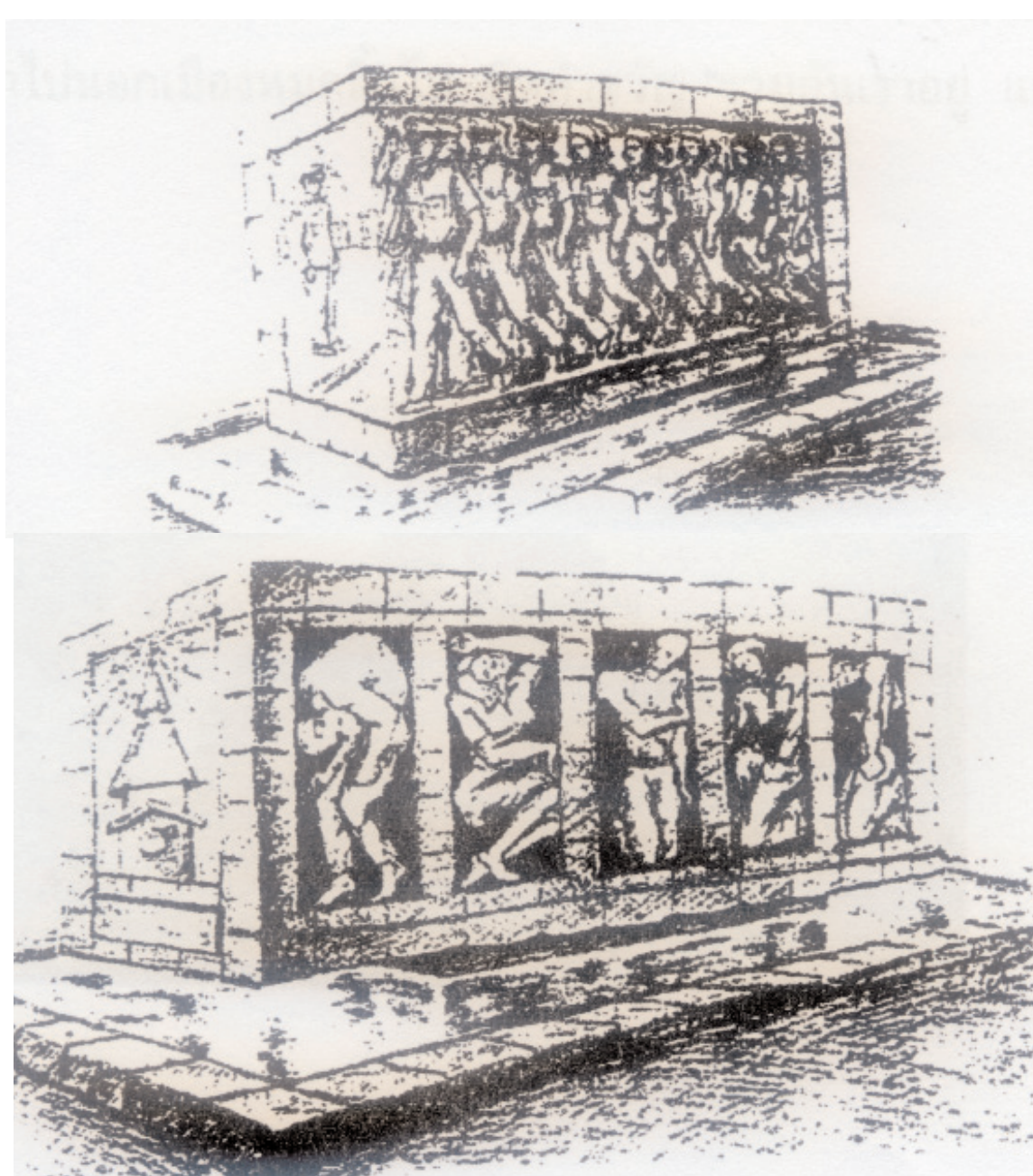
เมื่อกองทัพญี่ปุ่นขอเดินทัพผ่านประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 รัฐบาลไทยนำโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มปรับนโยบายรักษาความเป็นกลางโดยหันเหเข้าข้างญี่ปุ่นมากขึ้น จนประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2485 ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีคลังในขณะนั้นไม่เห็นด้วย จึงต้องไปรับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทน นายปรีดี ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.) ได้ใช้ตึกโดมเป็นศูนย์บัญชาการขบวนการเสรีไทย ดำเนินกิจกรรมต่อต้านญี่ปุ่น นอกจากนี้ ม.ธ.ก. ยังใช้เป็นสถานพยาบาล สถานกักกันเชลยศึกต่างชาติ และที่กระจายสัญญาอนุญาตวิทยุให้กับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยมีคนธรรมศาสตร์จำนวนมากเข้าร่วมด้วย มีนักเรียนเตรียมปริญญา ม.ธ.ก. รุ่น 7 เข้าร่วมเป็นพลพรรคเสรีไทยด้วย

การเดินสวนสนามของพลพรรคเสรีไทย เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2488 ณ จวนสวาร์ยัประธาธิบดีไทย ถนนราชดำเนิน

ประติมากรรมชิ้นที่ 3 : ธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย

จัดแสดงวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2548

เป็นแท่งหินสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล่าเรื่องราวการสวนสนามของพลพรรคเสรีไทยที่มีหัวหน้าใหญ่ในประเทศไทยคือ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง นอกจากนี้ยังมีภาพตึกโดมใช้เป็นศูนย์ส่งสัญญาอนุญาตวิทยุให้กับฝ่ายสัมพันธมิตร และภาพการใช้สถานที่ในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นที่กักกันเชลยศึกชาวต่างประเทศ

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2488 แล้ว กองทัพญี่ปุ่นวางอาวุธ เป็นวันสันติภาพ จากบทบาทของขบวนการเสรีไทยนี้เองที่ทำให้ประเทศไทยไม่ต้องตกอยู่ในสถานะประเทศที่แพ้สงคราม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเรื่องภายหลังที่กองทัพญี่ปุ่นได้ขอเดินทัพผ่านและตั้งกองทัพอยู่ในประเทศไทย จึงถือว่ารัฐบาลไทยอยู่ในสถานะที่ถูกยึดครองจากกองทัพต่างชาติไปแล้ว

5

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

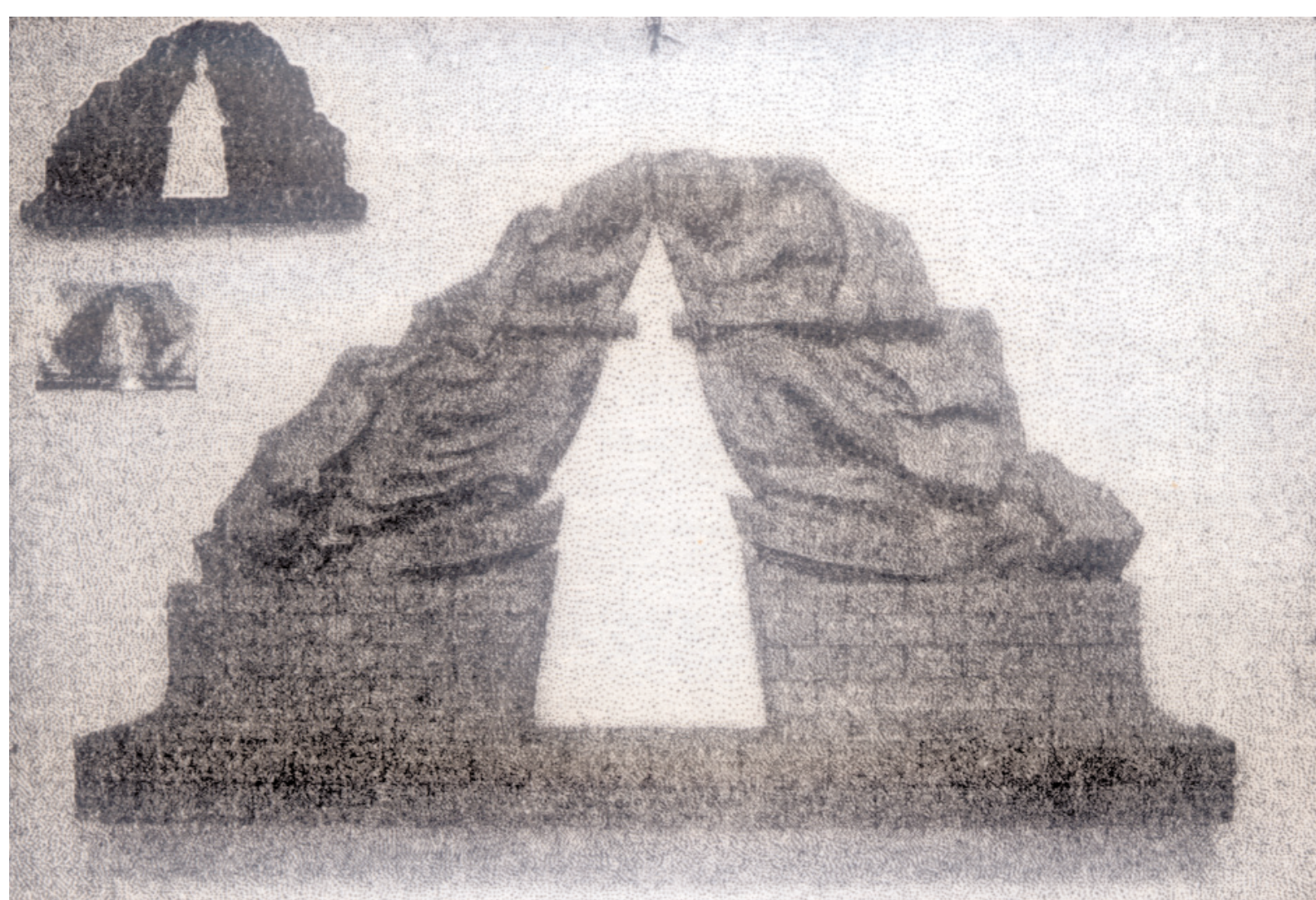

นักศึกษา ม.ธ.บ. และนักเรียน ธ.ม.ธ.บ. เดินขบวนเรียกร้องดินแดนจากอินโดจีนของฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2483

ขบวนการนักศึกษาธรรมศาสตร์ยุคแรก

ประติมากรรมชิ้นที่ 4 : ขบวนการนักศึกษาธรรมศาสตร์ยุคแรก (2494-2500)

จัดแสดงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2549

ประติมากรรมสื่อเรื่องราวของนักศึกษาธรรมศาสตร์ชายหญิงที่ร่วมกันเดินขบวนเรียกร้องมหาวิทยาลัยกลับคืนจากกองทัพบกที่ยึดไปนาน 4 เดือนภายหลังกบฏแมนฮัตตันใน พ.ศ.2494

เรื่องราวของขบวนการสันติภาพเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2495 เป็นการต่อต้านสงครามเกาหลีซึ่งรัฐบาลไทยได้ส่งทหารเข้าร่วมรบอยู่ข้างฝ่ายสหรัฐอเมริกา ทำให้มีการจับกุมผู้ที่เรียกร้องสันติภาพ ซึ่งมี น.ศ.ธรรมศาสตร์ถูกจับกุมด้วย 19 คน

และเรื่องราวการเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งสกปรก ปี พ.ศ.2500 ของนักศึกษาธรรมศาสตร์

เหตุการณ์แรกที่นักศึกษาธรรมศาสตร์เดินขบวนเรียกร้องทางการเมืองคือ การร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสใน พ.ศ.2483 เป็นการสนับสนุนนโยบายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในขณะนั้น และตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อมาภายหลังเหตุการณ์กบฏวังหลวง พ.ศ.2492 ส่งผลกระทบมาถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งถูกจับตามองว่าเป็นฐานการเมืองให้กับนายปรีดีด้วย รัฐบาลได้ทะยอยส่งคนเข้ามาบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แทนที่ผู้บริหารชุดเดิม ภายหลังได้ยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การ โดยตั้งตำแหน่งอธิการบดีแทน, ตัดคำว่า “วิชา” กับ “และการเมือง” ออกจากชื่อมหาวิทยาลัย, ยกเลิกหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) โดยแยกหลักสูตรปริญญาตรีออกเป็น 4 คณะ

ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาธรรมศาสตร์กับฝ่ายรัฐบาลไทยและกองทัพบกรุนแรงขึ้นภายหลังเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตันในปี พ.ศ.2494 ซึ่งเป็นขบวนการนักศึกษาธรรมศาสตร์ยุคแรก ก่อนที่นักศึกษาธรรมศาสตร์จะร่วมสังเกตการณ์และประท้วงการทุจริตการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2500

การนับผลการเลือกตั้ง ส.ส. กว๊วบีที่ศาลากลางจังหวัดพระนคร วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

ยุคสายลม แสงแดด และการแสวงหา

ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2500 มีการยกเลิกระบบตลาดวิชาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยนำระบบการสอบคัดเลือกมาใช้แทน นักศึกษาธรรมศาสตร์ในยุคทศวรรษ 2500 มีจำนวนลดน้อยลงเมื่อเทียบกับยุคตลาดวิชา ทั้งใส่เครื่องแบบและเรียนเต็มเวลาในยามว่างมีการเดินร่ำในงานบอลรูมต่างๆ งานใหญ่ประจำปีมีงานฟุตบอลประเพณี ในบรรยากาศทางการเมืองที่ปิดกั้น การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง มีการจับกุม ปรามปรามที่รุนแรงจากรัฐบาลทหาร ในแวดวงวรรณกรรมมีแต่นวนิยายเรื่งรมย์พาฝัน ไม่แสดงภาพความเป็นจริงในสังคม จึงนิยมเปรียบเทียบชีวิตนักศึกษาธรรมศาสตร์ยุคสมัยนี้เป็น ยุคสายลม แสงแดด

งานบอลล่งของปริญญาของบัณฑิตมหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ เวทีลีลาศ สวนลุมพินี

การจอกำยอาสา
บำเพ็ญชนบท 2510

ประติมากรรมชิ้นที่ 5 : ยุคสายลม แสงแดด และ การแสวงหา

จัดแสดงวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2549

ประติมากรรมต้องการสื่อให้เห็นถึง นักศึกษาธรรมศาสตร์ในยุคสมัยหนึ่งที่นิยมเรียกกันว่าเป็น ยุคสายลม แสงแดด เนื่องจากเป็นยุคที่นักศึกษา มีสถานภาพทางสังคมสูง มีการใช้ชีวิตแบบบอกลีลาธิชนในสังคม

ในประติมากรรมชิ้นเดียวกันกับยุคสายลม แสงแดด เป็นภาพนักศึกษาธรรมศาสตร์ชายหญิงที่พยายามที่จะแหวกกรอบทำลายรั้วกันทางปัญญา ในยุคสมัย “ฉันจึงมาหาความหมาย”

ต้อนรับนักศึกษาศิลปศาสตร์รุ่นที่ 1 (2505)

ปลายยุคสายลม แสงแดด นั้นเอง มีนักศึกษาธรรมศาสตร์บางคนเริ่มรู้สึกอึดอัดกับบรรยากาศแห่งยุคสมัย เช่น วิทยากร เชียงกุล ที่หลบเข้าห้องสมุด อ่านและเขียนหนังสือ ได้เขียนบทกวี “ฉันจึงมาหาความหมาย” ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็นสัญลักษณ์แทนการปฏิเสธ ตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบกับโลกรอบตัวในขณะนั้น เช่นเดียวกับวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่เป็นเวทีความคิดให้กับอาจารย์ นิสิตนักศึกษา ปัญญาชนรุ่นใหม่ จึงนิยมเปรียบเป็นยุคแสวงหา และเป็นพื้นฐานหนึ่งของการก่อเกิดเป็นเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

7

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

วันมหาวิปโยค / วันมหาปิตุ

ผลจากการพัฒนาประเทศในทศวรรษ 2510 ได้ก่อให้เกิดช่องว่างความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมืองเพิ่มมากขึ้น เกิดปัญหาสังคม แม้รัฐบาลทหารจะผ่อนคลายด้วยการใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2511 จัดให้มีการเลือกตั้ง และมีรัฐสภาในปี พ.ศ.2512 แต่กลับทำรัฐประหารตัวเองในปี พ.ศ.2514 ทำให้ในปี พ.ศ.2516

นักศึกษาประชาชนกลุ่มหนึ่งได้แจกใบปลิวเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญแต่ถูกจับกุม เกิดการชุมนุมที่ลานโพธิ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ถูกจับกุม การชุมนุมขยายตัวต้องย้ายมาจัดที่สนามฟุตบอลธรรมศาสตร์ ก่อนเดินขบวนไปตามถนนราชดำเนิน และเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นวันมหาปิติที่นำประเทศไทยกลับสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง

ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยแห่งอื่น ๆ เกิดมีกลุ่มอิสระออกมามากมายเป็นฐานขบวนการนักศึกษา มีการประสานงานองค์การนักศึกษาทั่วประเทศผ่านศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ในขณะที่ขบวนการนักศึกษาเข้าไปรับรู้ และร่วมเรียกร้อง รณรงค์ให้มีการแก้ไขปัญหาของประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยในปี พ.ศ.2517 นักศึกษาธรรมศาสตร์ใช้หอประชุมใหญ่ถึง 173 วัน จาก 365 วัน และในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2517 นักศึกษาธรรมศาสตร์ใช้หอประชุมใหญ่มากถึง 27 วัน จาก 31 วัน ในขณะที่จัดชุมนุมใหญ่กันที่สนามหลวง

ภาพโปสเตอร์เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ของระเด่น บาสัก จิตรกรจีนไต้หวัน

ประติมากรรมชิ้นที่ 6 : เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

จัดแสดงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2544

เป็นประติมากรรมที่แสดงจุดเปลี่ยนการปกครองประเทศครั้งใหญ่จากระบอบเผด็จการทหารไปสู่ระบอบประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ซึ่งทั้งหมดมีจุดเริ่มต้นจากการชุมนุมภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนังสือนิทานสำหรับเด็กขององค์การคำคุณุสกา เรื่องวันประชาธิปไตย

8

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

วันม่านกพิราบ

ภายหลังงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน
วันมหาปิติ ที่สนามหลวงในเดือนตุลาคม
พ.ศ.2517 ภาพลักษณ์ของขบวนการนัก
ศึกษาเริ่มตกต่ำลง เกิดกลุ่มอันธพาล
การเมือง เช่น กลุ่มกระทิงแดง เข้ามาโจมตี
การจัดชุมนุมของขบวนการนักศึกษาเป็น
ประจำ ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2518
กลุ่มอันธพาลการเมืองได้บุกเข้ามาทำลาย
ทรัพย์สินถึงในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
แล้วในการจัดชุมนุมใหญ่เพื่อคัดค้านการ
เดินทางกลับมาประเทศไทยของสามเณร
จอมพลถนอม กิตติขจร ในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ได้เกิดเหตุการณ์วันที่
6 ตุลาคม พ.ศ.2519 หรือวันม่านกพิราบ

นักศึกษาธรรมศาสตร์ถูกยิงบาดเจ็บ แล้ววิ่งคอบอลไปบนสนามฟุตบอล โดยมีตำรวจยืนดูอยู่

ผู้ชุมนุมหลายคนถูกเผาทั้งเป็นที่สนามหลวง

ผู้ชุมนุมหนีลงแม่น้ำพระยา
ถ้ามคณะศิลปศาสตร์

ประติมากรรมชิ้นที่ 7 : เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

จัดแสดงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2543

ประติมากรรม
แท่งหิน สลัก
วันเดือนปีของ
เหตุการณ์ลงบน
หินแกรนิตสีแดง
สื่อถึงเหตุการณ์
ล้อมปราบ
นักศึกษา
ประชาชนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกือบ
4,000 คนถูกจับกุม มีผู้เสียชีวิตและหาย
สาบสูญรวมกันกว่าร้อยคน เชื่อกันว่ามี
นักศึกษาหลบหนีเข้าป่าทันทีอีกหลายพันคน
มีการใช้ความรุนแรงสังหารผู้ชุมนุมและ
ทารุณกรรมต่อศพอย่างเปิดเผยต่อหน้า
เจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่มีการห้ามปราม
ขัดขวาง หรือจับกุมแต่อย่างใด

เหตุการณ์นี้เผยแพร่ภาพผ่านโทรทัศน์ไทย
และสื่อต่างประเทศ มีการประณามจากนานาชาติ
อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้

20 ปีให้หลัง ในการจัดงานครบรอบครั้งแรกใน
วาระ 20 ปี 6 ตุลาคม 2519 (ไม่นับการทำบุญ
เลี้ยงพระเป็นประจำทุกปี) ในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์จึงได้มีโอกาสจัดงานศพอย่างเปิดเผย
เป็นครั้งแรกให้แก่วีรชนผู้จากไปอย่างเจ็บ ๆ

9

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

รำลึกวีรชน ๑๔ ตุลา

จงคืนอำนาจแก่ประชาชน!

โปสเตอร์รำลึกวีรชน 14 ตุลา ของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)

ขบวนการนักศึกษา ธรรมศาสตร์ยุคหลัง

ภายหลังเหตุการณ์วันฆ่าคนพิการบาบในช่วงเช้าวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ในวันเดียวกัน ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในเย็นวันนั้นได้เกิดการรัฐประหารขึ้น คณะรัฐประหารได้ตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ดำเนินนโยบายในแนวทางขวาจัด ปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2520 พลเอก ฉลาด หิรัญศิริ พยายามทำรัฐประหารแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 มีการทำรัฐประหารอีกครั้ง พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยรัฐบาลใหม่หันมาใช้นโยบายสายกลางมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งขึ้น พลเอก เกรียงศักดิ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่ไม่นานก็แพ้เสียงในสภาผู้แทนราษฎร ต้องลาออกไป เปิดทางให้พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทนเป็นเวลานานกว่า 8 ปี

ภายหลังการผ่อนคลายทางการเมืองนับแต่ปี พ.ศ.2521 มีการจัดตั้งองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) ขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ภายหลังรัฐบาลไทยประกาศนโยบาย 66/23 ใช้การเมืองนำการทหาร มีการรับนักศึกษากลับจากป่ากลับมาเรียนหนังสือต่อและเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย รัฐบาลไทยจึงประสบชัยชนะในสงครามกลางเมืองเหนือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในช่วงนั้นมีการรวมกลุ่มองค์การนักศึกษาหลายสถาบัน รวมทั้ง อมธ. ตั้งสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ขึ้นมา โดยมีทิศทางหลักในการรณรงค์ให้การเมืองไทยเป็นประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น อาทิ การเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง เพราะพลเอกเปรม เป็นนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่มาจากการสนับสนุนของกองทัพ ควบคู่ไปกับรัฐสภา จึงนิยมเรียกว่าเป็นระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ ต่อมาเมื่อพลเอกเปรม ไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว สนนท. ได้รณรงค์ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภา

คณะกรรมการสืบสานเจตนาตุลาคม

กำหนดการ
ณ หอประชุม A.D.1

6 พ.ค. 32 12.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 13.00 น. - สิบห้า บทกวีที่ใจหาย วันใหม่ จวบยอน โยธ - ทวีต สู่ใต้ (YT)	11 พ.ค. 32 11.00 น. - คนครึ่งสัตว์ ชีวี หุ่ย - สีสั๊ รังนกนางแอณบั้งไฟไทย โลกที่ดิ้นรน - สุรพร แซ่หวะ - จี. สุภ. นวลสุด - ธาตุวิทย์ เกษมศรี - ทวี. ตรีเศษ - สีสั๊ ป้าทุย 12.00 น. - สิบห้า 13.00 น. - สิบห้า
7 พ.ค. 32 11.00 น. - ปะชญา - ปะชญา ตูวักนักรบในเมฆยอน โยธ วิลา สิบห้า 13.00 น. - สิบห้า	12 พ.ค. 32 11.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 12.00 น. - สิบห้า 13.00 น. - สิบห้า
8 พ.ค. 32 12.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 14.00 น. - สิบห้า	13 พ.ค. 32 11.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 12.00 น. - สิบห้า 13.00 น. - สิบห้า
9 พ.ค. 32 12.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 14.00 น. - สิบห้า	14 พ.ค. 32 11.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 12.00 น. - สิบห้า 13.00 น. - สิบห้า
10 พ.ค. 32 11.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 13.00 น. - สิบห้า	15 พ.ค. 32 11.00 น. - คนครึ่งสัตว์ 12.00 น. - สิบห้า 13.00 น. - สิบห้า

คืนประชาธิปไตยให้ปวงประชา เลือกตั้งผู้ว่าฯ ทั่วประเทศ
คณะกรรมการสืบสาน
เจตนา 14 ตุลาคม 2520

โปสเตอร์การจัดงานรำลึกเดือนตุลา ของพรรคสามเสงทอง

ผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้ง จากเดิมที่เป็นประธานวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง ซึ่งสำเร็จในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และเมื่อเกิดการรัฐประหาร พ.ศ.2534 สนนท. ได้รณรงค์ให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยต่อไปจนถึงเหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม

10

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

การคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2534 ที่ลานโพธิ์

การคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญ ที่มีเนื้อหารับใช้การสืบอำนาจของ รสช. ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.บ. 2534

คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติยึดเครื่องถ่ายสำเนาเอกสารมวลชนและสถานที่สำคัญ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

การรัฐประหารในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 เป็นการรัฐประหารที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากประชาชนมีความไม่พอใจเรื่องการทุจริตในการบริหารราชการของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาประชาชนเริ่มหวาดระแวงการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารภายหลังการรัฐประหาร เนื่องจากการตรวจสอบการทุจริตนักการเมืองนำไปสู่การรวบรวมนักการเมืองเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ที่เป็นฐานทางการเมืองในระบบรัฐสภาให้กับผู้นำเหล่าทัพที่จะเดินหน้าสู่การเมืองเป็นนายกรัฐมนตรีโดยไม่ต้องผ่านการเลือกตั้ง

พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ที่สนามบินกองทัพอากาศ ก่อนจะถูกรัฐประหาร/หลังถูกปล่อยในไม่กี่วันต่อมา

ประติมากรรมชิ้นที่ 8 : เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535

จัดแสดงวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2550

เล่าเรื่องราวการประชุมที่ลานโพธิ์ ท่าพระจันทร์ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 เพื่อคัดค้านการผ่านร่างรัฐธรรมนูญที่เขียนให้นายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้ง ซึ่งต่อมาเป็นการเปิดทางให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้กล่าวคำ “เสียสัจเพื่อชาติ” เพื่อเข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ได้เคยแถลงการณ์ก่อนหน้านี้ว่าเพื่อขอให้สังคมยอมรับการผ่านร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2534 โดยให้คำมั่นว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2534 ซึ่งเขียนเปิดช่องให้นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง ได้กลายเป็นประเด็นความขัดแย้งที่ทำให้นักศึกษาประชาชนไม่ให้การสนับสนุนการผ่านร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 มีการชุมนุมคัดค้านที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผู้เข้าร่วมชุมนุมหลายพันคน กดดันให้ผู้นำทหาร 3 เหล่าทัพ นำโดย พลเอก สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก ได้ออกมาประกาศรับรองว่าผู้นำทหาร 3 เหล่าทัพจะไม่รับตำแหน่งทางการเมืองใด ภายหลังจากการผ่านร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ หลังจากนั้นการชุมนุมจึงยุติลง

11

จัดโดย หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
www.arc.tu.ac.th โทรศัพท์ 0-2613-3840-1
email tuarchives@yahoo.com

พฤษภาประชาธรรมกับประชาธิปไตยไทย

ที่จวนสนามหลวง เมื่อวันที่ 8 พ.ค. มีประชาชนนับแสนคน เข้าร่วมชุมนุมกดดันภายหลังที่ข้าราชการชุมนุมมาจากรัฐสภา

เมื่อ พลเอก สุจินดา คราประยูร ประกาศ “เสียสัจย์เพื่อชาติ” เข้ารับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี โดยกลับคำพูดที่เคยรับรองว่าจะไม่รับตำแหน่งทางการเมือง จึงมีการประกาศอดอาหารประท้วงของคุณฉลาด วรฉัตร ที่หน้ารัฐสภา ตามมาด้วยการชุมนุมคัดค้านของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ร่วมกับโครงการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) และการเข้าร่วมชุมนุมคัดค้านของพรรคร่วมฝ่ายค้านในขณะนั้น

ความขัดแย้งทวีความแหลมคมมากขึ้นเมื่อ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เข้าร่วมอดอาหาร และประกาศจะตายใน 7 วัน กดดันให้การชุมนุมคัดค้านขยายตัวขึ้นโดย พลตรี จำลอง กลายเป็นผู้นำการเดินขบวนย้ายการชุมนุมจากที่หน้ารัฐสภามาสนามหลวง และนำเดินขบวนอีกครั้งจากสนามหลวงไปที่ถนนราชดำเนิน แต่เนื่องจากเกิดความสับสนมวอลชนตามการนำของผู้นำเดี่ยวไม่ทัน พลตรี จำลอง จึงประกาศยุติการอดอาหาร ตั้งสมาพันธ์ประชาธิปไตยขึ้น นำมวลชนไปปะทะกับแนวรั้วลวดหนามและแถวทหารที่สะพานผ่านฟ้าลีลาศ ผลคือ พลตรี จำลอง ถูกจับทหารเข้าสลายการชุมนุมและยึดถนนราชดำเนินได้ แต่กลับทำให้ฝูงชนที่ไม่พอใจกระจายตัวออกไปโดยไม่มี การนำ เกิดการทำลายทรัพย์สินราชการ ก่อนมวลชนจะเริ่มรวมตัวกันอีกครั้งมุ่งไปที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในที่สุด พลเอก สุจินดา จึงประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ใบปลิวรณรงค์เมือง จากตุลา 16 ถึงพฤษภา 35

เหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม ในวันที่ 17-21 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ก่อให้เกิดการเรียกร้องความเป็น ทหารอาชีพ ลดบทบาทการแทรกแซงการเมืองจากกองทัพ และเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองด้วยการ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 ขึ้นมา อย่างไรก็ตามวิกฤตการเมืองไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา กลับเกิดกระแสสนับสนุนการรัฐประหาร พ.ศ.2549 เรียกร้องให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง มีการร่าง รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 โดยผ่านการลงประชามติ แต่ระบอบประชาธิปไตยไทยจะยังวนเวียนอยู่ในคู่ความ ขัดแย้งของการรัฐประหารกับการปฏิรูปการเมืองต่อไป และธรรมศาสตร์อยู่ตรงไหนในคู่ความขัดแย้งนี้?